

Rettsmedisin for leger og jurister – og andre interesserte

Svein Øverland

Hilde Dahl

Endelig har vi fått en lærebok om sakkyndighet i Norge. Den som lurer på smått og stort om regler og krav som gjelder bruken av leger, psykiatere og psykologer i retten, kan nå finne svarene i én bok.

TOR LANGBACH

OM RETTSMEDISIN
OG SAKKYNDIGHET

EN INNFORING

CAPPELEN DAMM AKADEMISK

BOK Om rettsmedisin og sakkyndighet.

En innføring **FORFATTER**

Tor Langbach

ÅR 2021

FORLAG Cappelen Damm Akademisk **SIDER** 344

Vi er ikke bortskjemt med lærebøker om sakkyndighet i Norge. Vi har heller ikke overveldende mange lærebøker på feltet generelt. Det gjør Tor Langbachs nye lærebok om rettsmedisin og sakkyndighet til et velkomment tilskudd på et område som både allmennheten og fagfeltet har vist økende interesse for. Bruken av sakkyndige i straffesaker og sivilsaker har vært jevnt stigende de siste årene. Dette gjelder både rettsoppnevnte sakkyndige og sakkyndige vitner. Så vel leger som psykologer kan bli kalt inn i rettssalen for å beskrive sine vurderinger, sin behandling eller for å belyse et komplisert saksområde. Dette stiller krav til at de har kompetanse om de rettslige prosesser og regler som møter dem i sakkyndigoppdraget.

Undervisning om sakkyndighet, rettsmedisin, rettspsykologi og rettspsykiatri er nærmest fraværende i de medisinske og helsefaglige profesjonsstudiene. NTNU, UiO og UiT har ulike emnetilbud for studenter i psykologi, mens de såkalte B-kursene og C-kursene tilbyr videreutdanning rettet mot leger og psykologer. Langbachs bok gjør det enklere å tilegne seg kunnskapen og integrere den i egen praksis.

Tema for læreboken er rettsmedisinernes arbeid for rettsvesenet og de mange problemstillingene knyttet til bruken av sakkyndige i retten. Langbach er jurist og har praktisert som både forsvarer, bistandsadvokat og dommer gjennom sin karriere. I tillegg har han i mange år vært leder for Domstolsadministrasjonen. Dette er hans ståsted som forfatter av læreboken, følgelig er det et juridisk blikk på sakkyndigheten og rettsmedisinen som presenteres. Som det står i innledningen: «Denne boken handler i liten grad om rettsmedisin som fag. I den grad fagene berøres, er de sett utenfra – fra en juridisk praktikers ståsted – og det er alltid en utfordring å begi seg inn på fagområder man ikke behersker.» Vi kan godt påpeke at dette ikke er et dumt utgangspunkt for en slik lærebok, siden de sakkyndige skal gjøre oppdrag i rettens tjeneste. De «beveger seg inn på jussens og juristenes arena», som Langbach skriver, og må forstå og følge jussens skikker, lover og regler. Læreboken er følgelig sakprosa under kategorien «juss», men den er skrevet for et bredere publikum. Både jurister, sakkyndige og lekfolk vil kunne ha nytte av boken.

Bokens første del gir en innføring i grunnleggende fagbegreper og regler som omgir sakkyndigfeltet. Her får man en oversikt over variasjonen i rettsmedisinske spesialiteter og de ulike oppgavene som sakkyndige gir kunnskap om i retten. Det er fokus på rolleforståelse, kvalifikasjoner og etikk. Bokens andre del tar utgangspunkt i de fagområdene det per i dag er innsendingsplikt for. Herunder er rettspatologi, rettsgenetikk, rettstoksikologi, rettsantropologi, klinisk rettsmedisin, rettspsykiatri og rettsodontologi. Boken gir innblikk i alle disse fagområdene, men i noe ulik grad. Ikke overraskende står det en del mer om rettspsykiatri enn om rettsodontologi. I tillegg er det et kapittel om Den rettsmedisinske kommisjon og dens rolle overfor de sakkyndige og retten. Bokens tredje del tar for seg justissektoren, herunder domstolene, departementene, kriminalomsorgen, politiet og påtalemyndigheten. Som boken stadfester, er dette en regelstyrt sektor. Forståelsen av den krever en generell innsikt i de reglene som den styres etter. Tredje del gir også en liten innføring i strafferett og erstatningsrett, regler for taushetsplikt og habilitet hos sakkyndige.

Fjerde del behandler en rekke generelle problemstillinger som rettsmedisinske sakkyndige møter. Det gis en oversikt over saker hvor sakkyndige har spilt en rolle i feilaktige domfellelser, og

over fallgruver, tvil og usikkerhet som sakkyndige må ta stilling til. Merk her at boken benytter ordet justisfeil og ikke det mer dramatiserende ordet «justismord». Sakkyndige kan med fordel ta lærdom av slike saker, både gjennom økt innsikt i tema som beslutningspsykologi og vitnepsykologi, men også fordi det gir nyttige innblikk i tema som systemfeil, makt og etikk. Flere av de store justisfeilene i norsk historie er dessuten så gamle at mange studenter i dag ikke kjenner til dem, til tross for at de er godt dokumentert. Avslutningsvis i boken beskrives det sakkyndige mandatet, hvordan dette er utformet, og hvilke forventninger en sakkyndig bør ha til mandatet. Videre beskrives arbeidet med erklæringen, både den skriftlige og den muntlige. Til slutt i boken er det flere vedlegg med relevante lover, forskrifter og rundskriv.

Så vel leger som psykologer kan bli kalt inn i rettssalen for å beskrive sine vurderinger, sin behandling eller for å belyse et komplisert saksområde

Læreboken har et høyt ambisjonsnivå, den skal favne en stor bredde og mange grunnleggende detaljer. Noe av Langbachs styrke ligger i språket. Han evner å beskrive et komplisert fagfelt og regelverk på en leseverdig måte, noe som gjør det mulig å komme seg gjennom det som for mange er et litt tørt juridisk landskap. Dette er en fordel for alle ikke-jurister som leser læreboken. Språket har en lett muntlig stil, uten for mange faguttrykk og fremmedord, og der disse er nødvendige, er de alltid forklart på forhånd. Dette er for øvrig i tråd med de anbefalinger rettsoppnevnte sakkyndige får ved utarbeidelsen av sine erklæringer.

En annen styrke ligger i måten boken er bygget opp på. Gjennom sine fem deler gir den leseren nettopp den innføringen som er nødvendig for å forstå hva sakkyndighet er, hvordan det praktiseres, hvilke områder de benyttes på, de generelle problemstillingene sakkyndige møter, og hvordan en sakkyndig erklæring skal utformes. Det er en fordel å lese boken fra begynnelse til slutt, siden leseren da får med seg den resonnerende oppbyggingen. Samtidig kan boken fungere som et oppslagsverk dersom man bare er interessert i bestemte tema. Den detaljerte innholdsoversikten gjør at boken er lett å finne frem i. En siste styrke skal nevnes her, og det er den merkbare erfaringskompetansen som ligger under stoffet som blir presentert i boken. Læreboken bærer preg av mange års arbeid i retten, men også av de årene Langbach har undervist i videreutdanning for sakkyndige. Det er altså et tett forhold mellom forfatteren og bokens innhold som styrker formidlingen. Langbach er til stede i stoffet, det blir tydelig at han både kan og forstår det han skriver om.

Det skinner også godt gjennom i hele boken at Langbach legger stor vekt på det å ha et grunnleggende etisk perspektiv. All sakkyndighet krever stor bevissthet knyttet til rolle og etikk. De sakkyndige og rettens parter møter personer som med rette kan betegnes som sårbare, selv om de noen ganger har utført grusomme handlinger. Som sakkyndig og jurist må man forholde seg til personer med psykoser, forvirringstilstander, utviklingshemming og barn som ikke selv har valgt sin situasjon og tilstand. I tillegg må man også forholde seg til ofrene for alvorlige straffbare handlinger og deres pårørende, og ikke minst mediene.

Ettersom mediene ofte er tett på saker der sakkyndige brukes, er boken nyttig og viktig for journalister. Også lekfolk og ulike fagfolk vil kunne ha nytte av å lære mer om sakkyndighet gjennom denne læreboken. For kriminologi, sosiologi, statsvitenskap og alle sosial- og helsefag er dette en bok av mulig interesse. For psykologer fremstår boken som svært viktig. Ikke bare gir den innsikt i et område som mange psykologer må forholde seg til i løpet av karrieren, enten som sakkyndig eller fagkyndig, men den kan også med fordel benyttes i profesjonsutdanningen. Boken er i høst blitt brukt

i undervisning for profesjonsstudenter i psykologi ved NTNU. Tilbakemeldingene er positive. De liker rett og slett boken, «selv om den er skrevet av en jurist», som en student litt tørt poengterte.